

3. A szoknya anyagának mintája

A lódika külső oldalán a színes zománcképek a hét szabad művészetet jelenítik meg, s az egész felületét ezüst, zománcozott virág, valamint indamotívumok borítják. A gazdag és feltűnően mives díszítés, a virginált mint ötvösmunkát is egyedülállóvá teszi.

A hangszer készítője ismeretlen, a díszítések között az L K I — I K F monogram és a készítés évszáma 1617 található. A díszítések és a likvitel Augsburg tájékára jellemző.

A virginált az iktári Bethlen család őrizte, majd Jankovich Miklós gyűjteményébe került, onnan 1824-ben a Magyar Nemzeti Múzeumba.

Földiné dr. Dózsa Katalin
Gát Eszter

5. Brandenburgi Katalin virginálja

6910-78 NPI

Ára: 2, — Ft

Any. 195/a
Magyar Nemzeti Múzeum

KIÁLLÍTÁSI LAPOK

TÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁS

8.

Brandenburgi Katalin díszruhája és virginálja

A történeti kiállítás egyik kiemelkedő jelentőségű viselettörténeti darabja Bethlen Gábor erdélyi fejedelem hitvesének, Brandenburgi Katalinnak díszruhája.

A fejedelemasszony gazdag ruhatáráról némi fogalmat nyerhetünk abból a felsorolásból, mely a fejedelem halála után visszakért értékeket tartalmazza: „Egy szederjes bársony gyönggyel fűzött szoknya. — Egy sárga felfodorított vont arany szoknya. — Egy sárga felfodorított vont arany szoknya, ezüst virágos. — Egy sárga vont arany szoknya. — Egy fekete vont arany, virágos szoknya. — Egy fehér vont ezüst, páva farka módjára való virágos szoknya.” — És így tovább, összesen 21 db szoknyát, 20 köpenyt, 8 ingvállat, 1 palástot, subákat, alszoknyákat stb. követelt Katalin fejedelemasszony II. Rákóczy György fejedelemtől, rengeteg ékszere, ötvöstárgya, kincse mellett.

A XVI. század elején Magyarországon még a nyugati divat érvényesült, előbb a német, majd a spanyol módi. A XVI. század második felében jelentkezik először a magyaros íz, mely a nyugati divat és a férfiak zsinóros ruházatának keveredéséből, illetve a szintén most kialakuló kézimunka, az ún. úrihímzés díszítésként való felhasználásával jön létre.

A spanyol módi szerint készült tölcserformájú szoknyát ékalakú részekből szabták, a magyar divatú harang aljat több, 52–58 cm széles téglalap alakú egyenes darabból (általában 5–12 szélét használták fel), melyeket a deréknál nagy hajtásokba rendeztek. A szoknya hossza kétféle volt: vagy földig érő kerek, vagy uszályos, hátul hosszú. A vállfűző zsinórozással zárult, s nem csupán a szabása miatt szorult a derékra, de egymás mellé helyezett halcsontokkal is ki volt merevítve. Az öltözetet bőven ráncolt ujjú patyolat (vékony vászon) ingváll és csipkével díszített habos, a szoknya aljáig érő széles kötény egészítette ki.

1. Brandenburgi Katalin díszruhája

Brandenburgi Katalin részére Bethlen Gábor az 1620-as években csináltathatta ezt a díszruhát, hogy az idegen menyasszony a magyar ízlésnek megfelelően is öltözhessen. Az esküvőt ugyanis 1626-ban tartották meg fényes külsőségek között, s a fejedelmi férj 1629-ben halt meg. Bethlen halála után már nem valószínű, hogy özvegye díszruhát csináltatott volna.

A már ismert magyar szabásmóddal készült szoknya anyaga szilvákék, recés hurkos alapon nyírott virágos mintájú bársony. Azaz olyan bársony, melynek hurkosan szövött anyagát csak ott nyírták fel, ahol a minta volt, míg a többit felvágatlanul hagyták meg. Így az alap maga fénytelen, némileg ripszhez hasonló, melyből a mustra kiragyo. Külön érdekessége az Itáliában szövött bársonynak, hogy gránátalmás, tulipános mintája feltűnő hasonlóságot mutat a magyar úríhmzés motívumaival. A derékban gazdagon berakott szoknya alját 60 cm szélességben csipkeszerű arany és ezüsthál szálhímzés díszíti: karéjos szélű ívecskébe foglalt szegfű és százszorszép mintával nyolc sorban egymás felett. A merev vállfűző anyaga valamivel zöldesebb kék, és mustrája is eltérő, olaszos, de hímzésének motívuma megegyezik a szoknya hímzésével. (Méretei: elől a vállfűző hossza 29 cm, hátul 32 cm, derékbőssége 43 cm (!).) A ruhával kiállított ingváll XX. századi rekonstrukció.

A magyar díszöltözeteket párta, vagy főkötő egészítette ki. Az ugyan-csak hitelesen a fejedelemasszonyhoz kapcsolható főkötő szépségét a kecses rajzolatú gazdag igazgyöngydíszítés adja.

Az értékeket megőrző századok jóvoltából így módunk van egy összetartozó kerek együttest bemutatni látogatóinknak — Brandenburgi Katalin főkötőjét, díszes ruháját, melyhez harmadikként ékszer szépségű zeneszerszámát, virginálját kapcsolhattuk.

Virginál

Ébenfából készült ládika, gazdag aranyozott ezüst és színes zománclemezzel díszítéssel. A ládika tetejét piros bársonnyal borított párna takarja, amely alatt fiókok húzódnak meg. Alsó részén egy rekeszekre osztott fiók található.

A ládikát felnyitva előtűnnek az apró billentyűk és a húrok. A húrokat valaha egy, a csembalóknál is ismert pengető szerkezet szólaltatta meg.

A tető belső oldalán, a három nyitható hatszögletű ablakot a négy érzék (tapintás, ízlés, szaglás, hallás) allegorikus alakjai díszítik. Az ablakokat kinyitva, aranyozott ezüst lapokon bibliai képek láthatók.

2. A díszruha dereka hátulról